Dumitru Radu Popa
şi morfologia aparenţei

În cuvîntul introductiv la *Skenzemon!* (Editura Curtea Veche, Bucureşti, 2005), Dumitru Radu Popa evocă, cu un umor din care nu lipseşte mîhnirea, atmosfera din jurul primei sale cărţi de proză (*Călătoria*, Editura Albatros, 1982), apărută după debutul cu o carte de critică literară despre Antoine de Saint-Exupéry: autorul nu era nici cal, nici măgar, adică nu aparţinea nici unei generaţii literare. Păcat grav, mai ales pentru o literatură, cum o numeşte acum autorul însuşi, „oarecum *anemică* şi subtilă". Continuă: „Şi, pe urmă, ce mai era succesul în România acelor ani, dacă nu preţuirea cîtorva oameni la a căror opinie efectiv ţineam" – şi sînt amintiţi, într-o enumerare din care eu nu prezint decît fragmentar, Mihai Şora, Ion Caraion, Ana Blandiana, Alexandru Paleologu, Adrian Marino, Mircea Martin, Virgil Mazilescu, Radu Petrescu... Într-adevăr, ce mai putea fi succesul în România acelor vremuri? Revanşa autorului consta în preţuirea cîtorva scriitori de marcă şi, mai mult decît atît, în propria-i metamorfoză. Plecat din ţară în 1985, după ce publicase trei cărţi, Dumitru Radu Popa îşi urmează traiectul printr-un fel de însumare, în aşa fel încît *Sabrina şi alte suspiciuni* (2004), o capodoperă prin umorul ei

BDD-B437-02 © 2014 Eikon
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 06:07:45 UTC)

metafizic, nici n-ar fi fost posibilă fără cărţile care au precedat-o. Fără a dispărea cu totul sub transparenţa de cristal a acesteia din urmă, scrierile anterioare ale lui Dumitru Radu Popa au devenit schele şi temelie pentru ultima construcţie. În plus, cred că pentru Dumitru Radu Popa, literatura îşi e suficientă sieşi: nu e nici o trambulină pentru vanitate, nici o tribună pentru discursuri. Aşadar, nu despre succes e vorba, ci despre felul cum, ignorînd o carte, nu facem decît să ratăm posibilităţi de explorare în noi înşine. Acesta e rostul emoţiilor, neliniştilor, tulburărilor interogative pe care Dumitru Radu Popa – fin arhitect, cum ar spune Caragiale – ştie să le construiască cu o gravitate hrănită din ironie.

Ce poate fi mai incitant – epic vorbind – decît povestea unui cuplu de securişti descinşi în America cu misiuni neclare, intraţi în medii periferice şi mafiote, suspectîndu-se reciproc, în fine, părînd să exploreze în locul nostru o lume exotică?

Dumitru Radu Popa nu spune, însă, în *Sabrina şi alte suspiciuni*, o astfel de poveste; cu toată apetenţa lui evidentă pentru epic, nu spune nici altele, la fel de provocatoare. Din fragmente, putem reconstitui, însă, mai multe istorii: aceea derizorie a unui cuplu american – cu propriul trecut echivoc – călătorind în vacanţă spre Los Angeles (oraşul îngerilor se dovedeşte a fi în cele din urmă… tărîmul lor); povestea Sabrinei, femeie nefericită, murind într-un cameră sordidă din Bălţăteşti, pe care toţi bărbaţii o trădează pentru a deveni homosexuali, dar şi aceea a marelui K, psihiatru celebru, căruia degetul îi rămîne însărcinat cu lacrima Sabrinei; în fine, povestea ciudatului Vicarius, sfînt sau fost deţinut politic, dacă nu simplă iluzie, care îşi poartă

BDD-B437-02 © 2014 Eikon
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 06:07:45 UTC)

în spate biserica şi care face ca timpul să dispară. De fapt, nimic nu sfîrşeşte aici: intră în joc foşti torţionari, alte planuri abia sugerate, totul, dovadă a unei lumi imposibil de cuprins.

Dumitru Radu Popa scrie, însă, o carte fascinantă tocmai pentru că refuză polemic să spună o poveste. *Sabrina şi alte suspiciuni* (Editura Polirom, 2004) este un roman ale cărui ţevării subtile, lăsate la vedere în „hazardul" lor doar pentru a ascunde sensul ce le guvernează, se adresează de fapt re-citirii. Circulare, succesive, cumva suprapuse, poveştile se înlănţuie bizar, provocînd şi verosimilitatea, şi fantasticul, fie el mistic sau poetic; orice ipoteză nu iese, însă, din zona virtualităţii, a unei existenţe fictive care nu doreşte decît să legitimeze ficţiunea şi bucuria intelectuală pe care o provoacă. Dacă epica mai veche încerca să te convingă prin tot felul de artificii că ficţiunea e realitatea, de data aceasta lucrurile se schimbă. Pe urmele lui Caragiale, magistru indiscutabil al prozatorului din moment ce este invocat în mod explicit de cîteva ori, Dumitru Radu Popa pune realul sub semnul iluzoriului. În aşa fel încît, expresie a unei conştiinţe convinse de inconsistenţa sensului, ba chiar a lumii, sensul e substituit de întîmplări şi coincidenţe cum altfel decît ludic-ironice. Orice fapt e o realitate tranzitorie şi ipotetică. Un singur exemplu: Mugurel, novicele securist, cu numele de cod Lazăr, e finalmente, Mafalda, marele regizor. Un altul: amputarea unui deget e în realitate un avort. Or, în aceste condiţii, inconsistenţa şi identitatea aparentă a lumii nu e o chestiune de joc narativ, ci de realitate a ei.

Dar poate că situaţia e chiar ceva mai complicată. Iată o replică: „iei toate lucrurile acestea în serios,

BDD-B437-02 © 2014 Eikon
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 06:07:45 UTC)

ca şi cum n-ai şti că sînt doar nişte păcăleli", îi spune Bob soţiei sale. Este expresia unui scepticism de lume burgheză. Numai că soţia citeşte cartea propriei vieţi, un scenariu – de hazard şi complicitate – care sfîrşeşte în moarte. Bob şi Meg, pentru a insista, poate foşti securişti ei înşişi, sînt deopotrivă inşi din realitate şi personaje dintr-o carte. Oricum, victimele unei alte poveşti, pe care n-o cunoaştem, şi, mai mult decît atît, anonimi printre morţii cutremurului. Aşa încît, cum se precizează într-un loc invocîndu-se *O noapte furtunoasă*, „dintr-o poveste foarte încurcată nu aveai decît să intri în una şi mai încurcată". Repet, deci: dacă mai spune o poveste, aceasta este tocmai una pe tema imposibilităţii poveştii. Şi nu ca simplu exerciţiu textual şi narativ, destructurant, ci ca adecvare la real. Este felul lui Dumitru Radu Popa de a privi realitatea cu ironie: multiplele sensuri posibile, născute din mitologie (în final, există sugestia unei reactualizări ratate a mitului lui Isis şi Osiris), din intertextualitate (*Biblia*, *Hänsel şi Gretl*, *Muntele vrăjit*), din adecvarea la real se topesc în faţa jocului de ipoteze şi de coincidenţe care nu sînt altceva decît forma de a se manifesta a creativităţii. Un *Epilog*, pornind de la acela din *Două loturi*, recombină iluzia şi realitatea într-un fel de pledoarie a nimicului. Murind pe unul din paturile sanatoriului din Bălţăteşti, Sabrina dispare cu totul: pentru a evita orice complicaţii, „cineva care dă ordine" declară pur şi simplu că ea n-a existat; apoi sora şefă simte că, de fapt, încăperea e absolut goală, fiind ocupată de „acel nimeni" care zîmbea. Să fie acesta un fel de a sancţiona agresivitatea concretului?! Greu de spus, în condiţiile în care autorul provoacă re-citirea nu cu scopul închegării unei poveşti ori al căutării

BDD-B437-02 © 2014 Eikon
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 06:07:45 UTC)

unui sens, ci doar pentru plăcerea jocului inteligent de „situaţii" care te plasează în miezul lumii.

Firește că e multă parodie şi ironie în roman. O spune – şi o şi demonstrează – Vitalie Ciobanu într-o bună analiză pe care o face într-un număr al revistei „Contrafort" („Inocenţa pierdută a literaturii", în „Contrafort", nr. 3-4 (113-114), martie-aprilie 2014). Medii umane, tipuri de literatură, tipuri de cititori, iată cine constituie ţinta predilectă a lui Dumitru Radu Popa. Mica familie americană şi ghidurile care-i substituie existenţa, proza misticoidă şi de consum, cititorul comod atras de povestea nudă sînt, însă, doar prilejul de a pune în balanţă, într-un fel extrem de fragil, distanţa dintre rîs şi meditaţie subtilă. Căci, în tot acest cerc vicios al adevărului lumii, nu se mai ştie cine a inventat pe cine, cine scrie pe cine sau, cu cuvintele unui personaj, cine manipulează pe cine (căci, în lumile acestea concentrice, toţi cei care cred că manipulează sînt manipulaţi). Este vorba atît de nivelul personajelor din poveste cît şi de nivelul relaţiei dintre cititor, personaje şi autor. Şi nu intrăm într-o ecuaţie fără ieşire care priveşte identitatea lumii, acest puzzle care nu înspăimîntă, ci provoacă mirare. De aceea, orice ironie şi parodie se încadrează, de fapt, într-o anume fascinaţie a spectaculosului. Lumea e un spectacol, iar prozatorul nu o explorează pur şi simpli, ci o desăvîrşeşte.

În fine, exact în jocul acesta de lumi iluzorii şi liber de tentaţiile reconstituirii în cheie satirică, Dumitru Radu Popa scrie unul dintre romanele mari ale literaturii române: un roman despre identitatea în criză, a lumii şi a literaturii, despre suspiciuni şi zîmbete, un roman scris cu umor dar şi cu gravitate. E

BDD-B437-02 © 2014 Eikon
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 06:07:45 UTC)

altceva decît se scrie îndeobşte în proza românească. De citit şi, în termenii lui Matei Călinescu, de re-citit.

Rădăcinile acestui roman se află fără doar şi poate în cele două cărţi de proză publicate de Dumitru Radu Popa înainte de a pleca din România (*Călătoria* – 1982, *Fisura* – 1985), reeditate într-un singur volum, în 2005, sub titlul *Skenzemon!*). De ce acest titlu, cînd textul omonim, deşi primul al volumului, ar putea părea nu întru totul reprezentativ? *Skenzemon* e povestea a doi mineri care, dînd crezare bănuielilor că medicul cu care au tot băut pînă la un moment dat ar fi murit, îşi fac din pielea geamantanului său cizme. Unul din ei ajunge, însă, la dezalcoolizare, celălalt se spînzură; din cizmele unuia, doctorul, acum spitalizat şi lucrînd nimicuri, făcu o servietă cu care povestitorul însuşi, copil pe vremea aceea, ar fi mers ulterior la şcoală. Cît despre *skenzemon*, acesta e cuvîntul enigmatic, reverberînd încă în memoria povestitorului, cu care cei trei îşi însoţeau paharele de alcool. Aşadar, un aer de fatalitate, de fantasmatic chiar, pe fondul unei fapte care ar putea fi considerate simplu meschine, mărturie a micimii şi mizeriei umane. Dar nu e aceasta decît o epidermă superficială – datorată şi perspectivei narative: faptele sînt receptate de către copil –, care ascunde mecanismele terorii şi atmosfera instituită de ea. Dincolo de frînturi, dincolo de „crîmpeie risipite", lumea concretă: asistent la Bucureşti, tatăl naratorului de azi ajunge medic undeva în nord, la o mină de metale neferoase. Detaliile abundă în a spune că la mijloc era o sancţiune politică. Iată: „noi ştiam pe atunci foarte puţine lucruri, şi asta nu numai pentru că eram copii", sau „Tata bea destul de mult, dar nu de asta s-a îmbolnăvit". Dispariţia sa ulterioară, destinul

BDD-B437-02 © 2014 Eikon
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 06:07:45 UTC)

celor doi muncitori, degradarea fizică şi morală a medicului, posibilele sale relaţii cu străinătatea, iată o serie de fapte abia sugerate care denunţă însă un timp al anomaliilor şi cumva al absurdului. Şi dacă e vorba despre fantastic sau despre absurd, aici, ca şi în alte texte, e numai în măsura în care lumea concretă, reală, şi-a pierdut simplitatea şi coerenţa, fiind purtătoarea subtextelor, acele umbre ale realităţii care mai pot spune ceva despre adevăr. Ori în măsura în care ea nu mai poate fi receptată ca atare. În *Dialectica tăcerii*, un alt text al volumului, citim aceste cuvinte elocvente: „Ar fi avut chef să rîdă, pentru că totul suna atît de serios şi de stupid: legătura evidentă dintre toate amănuntele aparent nesemnificative, capacitatea de sinteză, în sfîrşit, o inteligenţă diabolică... Dar restul? Restul nu însemna nimic? Bordura surpată şi asfaltul plesnit, grilajele înalte şi ruginite şi cine ştie cîte alte mîini şi stihii în văzduhul de nepătruns?". Încărcătura de semne care instituie nelinişte şi iluzia – nu şi adevărul – fantasmaticului, iată alte două particularităţi ale întregului volum, prezente în acest text de debut.

Dincolo de toate acestea, *Skenzemon!* are notele sale autobiografice. Să dăm cuvîntul autorului, cel din prefaţă: „Noi locuiam, de fapt, de mai bine de un an, la Craiova, unde fuseserăm strămutaţi ca un fel de pedeapsă pe care nu aveam cum să o înţeleg la acea vreme. Viaţa mea se desfăşurase pînă atunci la Bucureşti, unde mă născusem, dar de unde părinţii mei fuseseră expulzaţi; Baia Mare, unde tata a fost medic de mină timp de şase ani; în sfîrşit Craiova, unde nu cunoşteam pe nimeni şi, în principiu, nu puteam face nici un *rău*". Oricum, proza lui Dumitru Radu Popa stă cu rădăcinile în aceste experienţe originare şi e

BDD-B437-02 © 2014 Eikon
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 06:07:45 UTC)

întemeiată de ele din moment ce ele îşi articulează sensul revelator. „Cui, de ce, cum?", întreabă mai departe autorul (autorul concret, firește, din amintita prefață), în legătură cu răul pe care l-ar fi putut face familia sa. Răspunsul e edificator: „Proza mea avea să recupereze, măcar în crîmpeie risipite, această nelămurire". În fine, o chestiune care ar trebui detaliată. Oricum, o proză de crîmpeie risipite şi de sugestii, de bănuieli, supoziţii şi suspiciuni amare, care, finalmente, trec dincolo de biografic şi dincolo de conjuncturalul politic, dincolo de tot ce e conjunctural, pentru a se înfige în existenţă. Sugestiile, supoziţiile, bănuielile, suspiciunile, toate acestea privesc raţiunile existenţei şi formele ei de a fi; sînt chiar o metodă de cunoaştere.

Motive, deci, mai mult decît întemeiate ca volumul să poarte numele textului cu care debutează. În plus, ce înseamnă Skenzemon? Tot o nelămurire (ea e cauza întregului text), clarificată în final, de la distanţa vîrstei. Iată: „Se pare că în zonă lucraseră, între cele două războaie, nişte muncitori francezi, de la o antrepriză. Cînd beau, ei spuneau «à ce que nous aimons», aglutinat, «c' que n' s' aimons». Şi *skenzemon* a rămas". Amintirea, deci, a libertăţii; în plus, amintirea ca soluţie pentru infern. Şi asta nu e totul, din moment ce, mărturiseşte autorul, cel din text de data aceasta, stînd el de vorbă cu lingvişti francezi, ar fi aflat că nicăieri în Franţa nu s-a spus, vreodată, la băutură, astfel. Şi-atunci? De unde apariţia ei? Să fie oaza de libertate pe care şi-o permit, în clandestinitate, trei inşi aflaţi sub papucul istoriei? Să fie felul lor – nu orgolios, ci anonim – de a se răzvrăti? Oricum, e exprimată aici, în aceste cuvinte inutile deşi subversive, durerea, revolta şi speranţa – căci ei închină (şi beau, distrugîndu-se

BDD-B437-02 © 2014 Eikon
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 06:07:45 UTC)

chiar) pentru ceea ce nu mai au. Misterioasa formulă ocultă e cheia unui întreg univers mascat. În fine, imediat după precizarea aceasta legată de lingviştii francezi care n-au întîlnit celebra formulă, ea reapare, aparent contrastiv contextului, în chiar ultimul enunţ al povestirii. Cui îi aparţine ea de data aceasta? Cum cuvintele anterioare erau ale autorului (autorul din text, care îşi denunţă, însă, apartenenţa la viaţa concretă), formula îi aparţine lui. El o performează, ca să zic aşa. Ironică în superbie, demonică în ironie, de data aceasta ea pare să elibereze de toate servituţile concretului, ca un strigăt de răzbunare (şi de victorie), strigătul sagace al artistului. Este ceea ce putea spune (şi face) Dumitru Radu Popa însuşi în 1982.

La drept vorbind, cîteva dintre scrieri sînt pur şi simplu dinamitarde. În prefaţa de-acum, referindu-se la cel de-al doilea volum, *Fisura*, autorul mărturiseşte: „Mă crucesc şi astăzi cum de a putut să apară", pentru ca imediat să invoce texte care „conţineau elemente aproape «incendiare»". Nici o exagerare în aceste cuvinte. *Nelu patru mîini, Farsa, Vînătorul, Călătoria, Totul despre fugă* sînt texte de o violenţă a denunţării al cărei hohot sinistru copleşeşte şi astăzi. Fiecare dintre aceste povestiri, cu aerul lor funambulesc, ca o pastă groasă, deopotrivă burlescă, grotescă şi fantasmatică, ar merita o analiză minuţioasă. Pentru a nu mai vorbi de *Fisura*, această nuvelă deopotrivă alegorică şi directă, venită parcă din coşmarurile lui Jarry şi din utopiile negre ale lui Orwell, despre felul cum se instituie, funcţionează şi proliferează o dictatură. Coborît printr-o banală fisură pe celălalt tărîm, eroul descoperă o lume paralelă, în care durerea şi bucuriile sînt atrofiate şi-n care oamenii refac, pe

BDD-B437-02 © 2014 Eikon
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 06:07:45 UTC)

străzi aparte, diferite stagii ale istoriei. Un loc în care graniţa dintre carnaval şi adevăr, dintre mucava şi viaţă se estompează şi-n care revolta disperată, devenită ridicolă, provoacă cel mult un hohot de rîs. Pentru că se hrăneşte cu sentimentul că are în permanenţă posibilitate alegerii, eroul rămîne prizonierul unei inocenţe fireşti, pînă cînd descoperă marele scenariu în care, fără voie, e înscris. Numai că evadarea nu mai este posibilă: la suprafaţă, fisura căpătase dimensiuni monstruoase şi întregul teritoriu din jur era brăzdat de crăpături abia vizibile, consecinţa fierberii din adînc, gata să se răsfrîngă în afară. Nu-i rămîne eroului – fără nume, pentru că experienţa e categorială – decît să aleagă, într-un fel de euforie inconştientă, subterana. În fine, un text atît de bogat în sugestii încît ar merita să fie comentat, cu elevii, la orele de literatură şi poate la cele de istorie. Oricum, analiza lui nu trebuie să rămînă cantonată în limitele unei interpretări conjuncturale-alegorice. Răsfrînt în text, contextul scrierii nu-i decît prilejul unei proiecţii în adîncime.

Este motivul pentru care dimensiunea „incendiară" a scrierilor, chiar şi a acestuia, se mută pe un plan secundar. O spune însuşi autorul: „dar asta nu mă mai interesează, mi-a trebuit multă vreme să-mi sau seama". Afirmaţie care n-ar putea fi citită în litera ei dacă n-ar fi susţinută de *adevărul* scrierilor, oricît de subversiv-dinamitard le-ar fi miezul. În ele pulsa verbul ironic al ultimei replici din *Skenzemon*. Dincolo de acest miez şi de acest verb ironic, neliniştea ontologică: iată datul imuabil al prozelor lui Dumitru Radu Popa. Fiecare text stabileşte un traiect al instituirii neliniştii – el e chiar „lumea" prozelor sale – şi, în funcţie de ezitările şi amînările acestei instituiri, prozatorul

BDD-B437-02 © 2014 Eikon
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 06:07:45 UTC)

însuşi, ca voce, se construieşte pe sine. Ezitări, amînări, suspiciuni, îndoieli, pipăiri ale concretului – altfel spus, o analiză tot mai minuţioasă, o coborîre ameninţătoare şi fascinantă în pliurile materiei. E ca şi cum am spune că ceea ce există (nu doar pentru artist, ci obiectiv, ca realitate concretă) se revendică de la concreteţea detaliului şi că lumea nu-i decît o suprapunere de niveluri de iluzii. Ca un credo, iată-l pe scriitorul din text mărturisind: „Nu de risc mi-e teamă, Ulise! E vorba de cu totul altceva: ştiu numai senzaţii, gusturi, mirosuri, forme, sentimente, imagini fără azi, mîine sau ieri. Cum să fac viaţă din astea?". Or, Dumitru Radu Popa chiar face din aceste date viaţă, dar nu în sensul, restrictiv, că articulează o lume, ci în acela, mai pretenţios, că instituie emoţii. Nu-mi permit aici analize detaliate (sînt proze care merită comentarii pe pagini întregi), însă nu pot să nu reiau cîteva fragmente disparate care, chiar şi scoase din context, au o mare putere de sugestie. Iată, în *Alegere de grădinar*: „Hotărît lucru, grădina noastră avea suflarea ei, de fiinţă care ne îngropase şi urma să ne îngroape pe toţi", şi, tot aici: „În ultimul timp, trăiam exclusiv în visul unui mac". În *Arca*: „Dar totul era zadarnic şi lumea îmi apărea ca operă a unui zeu rău şi sceptic, care se retrage din plăsmuirile sale nereuşite". Altundeva: „Tot ce vă povestesc eu acum se întîmplă cu multă vreme după povestea asta".

Două texte diferite se numesc *Tabloul*. Fără îndoială, e o obsesie la mijloc. De fapt, extrapolînd puţin, tabloul e fisura, poarta, fotografia, tot ceea ce, ca decupaj, permite o evadare din real în adevăr. Dacă fizica n-ar fi la Dumitru Radu Popa temelia unui salt în metafizic, s-ar putea spune că e vorba de un simplu şi cunoscut auxiliar al recuzitei prozei fantastice. Nu întîmplător,

BDD-B437-02 © 2014 Eikon
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 06:07:45 UTC)

în primul dintre texte, tabloul pe care îl cumpără Victor păcătuia „prin fidelitate cuminte şi lipsă de metafizică". Or, contemplaţia minuţioasă transformă detaliile într-un hău în care eroul coboară cu voluptate. E deliciul pulverizării şi purificării realului. Purificaţi de real, cei din tablou au, totuşi, mecanic, atributele vieţii. Nu-i vorba de obsesia evadării aici, nici de vreo alegorie, nici de aplicarea mecanicului pe ceea ce este viu. Pur şi simplu, realitatea e supusă unui exerciţiu de explorare în care conjunctura istorică (şi istorică într-un sens foarte larg) nu mai contează. Ajuns în posesia tabloului, naratorul însuşi va face experienţa descinderii, iar dincolo de dealul reprezentat acolo, va găsi, aruncate, cel puţin aşa bănuieşte, hainele fostului proprietar, Victor. Semn că acesta poate nu s-a întors. Aşadar, o lume care repetă şi legitimează ca nearbitrară experienţa personajului; în alte locuri (*Triumful talentului* sau, excepţională, *Dialectica tăcerii*), repetiţia e semn al infernului, pentru că nimic din ceea ce există nu are consistenţa realului. Şi dacă vorbim de infern, o facem tocmai pentru a marca unul din atributele „realităţii": incertitudinea. Ea naşte absurdul, abulia, visul, coşmarul, chiar delirul. Dacă nu cumva boala ori moartea. Cu atît mai mult avem de-a face cu o proză cumva non-evenimenţială, a senzaţiilor, halucinaţiilor. Şi nu pentru că Dumitru Radu Popa n-ar stăpîni arta epicului pur – sînt momente în care existenţe ample sînt prinse în cîteva note de mare acurateţe –, dar exactitatea e numai o aparenţă şi, din acest motiv, nimic nu poate opri tentaţia explorării ei. Nu întîmplător eroii lui Dumitru Radu Popa sînt bolnavi sau deţinuţi, trăiesc în sanatorii sau în închisori. Că pot fi invocate reminiscenţe din Urmuz sau din Caragiale (nu şi din

BDD-B437-02 © 2014 Eikon
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 06:07:45 UTC)

Kafka, amintit de unii), din Goya sau din Bosch, lucrul e mai puţin important. Autorul foloseşte deliberat anumite strategii epice, însă fără să le parodieze, asumîndu-şi-le. Ce-i drept, miza lor e alta decît aceea a precursorilor. La drept vorbind, pe lîngă toate aceste referinţe, încă una ar fi obligatorie: Rousseau Vameşul. E în proza lui Dumitru Radu Popa un abur de irealitate, o lentoare a perceperii, o îngroşare a detaliilor care provoacă uneori alienarea (deşi pare a fi consecinţa ei), alteori ironia, o ironie aproape caldă, asemenea unei retrageri în vis, fie el şi cel de dinaintea morţii. Ironia caldă, dar şi durerea melancolică ori, uneori, angoasa, generată de terifiant. Un Rousseau Vameşul dublat, aşadar, de umbra lui Giorgio de Chirico cu absenţele lui instituind spaime metafizice. În paranteză fie zis, tehnica repetiţiei face parte din scenariul acestei ironii umbrite de melancolie. Că la mijloc putem vedea experienţa originară a evaziunii? Indiscutabil, orice proză a lui Dumitru Radu Popa, chiar şi acelea în care nimic nu sugerează conjunctura politică, poate fi aşezată într-o ecuaţie în care necunoscuta e privitoare la context. Numai că neliniştea, repet, e ontologică. Alegoriile se debarasează de conjunctural şi ceea ce relevă prozele lui Dumitru Radu Popa este precaritatea fiinţei. Cînd un ins se poate privi din afară aşa de intens încît, pînă la urmă, îşi vede piciorul mergînd (urmă gogoliană), atunci înseamnă că realul nu mai e locuit de adevăr.

În fine, celălalt text numit *Tabloul* e, în cea mai mare parte a lui, descrierea lumilor – lumi paralele – reprezentate într-un tablou. Ultima frază a nuvelei precizează chiar: tabloul există cu adevărat şi se numeşte *Les premiers jours du printemps* (1929).

BDD-B437-02 © 2014 Eikon
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 06:07:45 UTC)

Dincolo de descrierea care implică mult memoria afectivă şi detalierea epică, ascuns în chiar miezul textului, un program, unul care spune mult despre proza lui Dumitru Radu Popa însuşi: „Trebuie spus că, în principiu, tabloul corespunde condiţiei puse de Baudelaire în «Curiozităţi estetice», dar într-un alt fel: imprecizia se obţine tocmai prin epuizarea amănuntelor devastatoare, ucigaş de ambigue prin exactitatea desenului şi infinit sugestive datorită incongruenţei minunate a ansamblului". Astfel, tabloul e o compoziţie pe mai multe nivele, din care, tocmai datorită rigorii notaţiei şi minuţiozităţii analizei, nu lipseşte aerul misterios, o umbră a viermuielii comune. Opusă ei, într-un colţ, „vedem o fetiţă şi un bătrîn foarte cuviincios îmbrăcat, amîndoi cu umbrele lor". Continuă Dumitru Radu Popa: „Bătrînul îi spune: «Nu, fii pe pace, totul e pierdut. N-a mai rămas nici o iluzie». Dar fetiţa, în puritatea ei angelică: «Eu am aici o trăistuţă. Cu ea ce mă fac?»". Suficient acest dialog absurd pentru a face proiecţia în abisal. Absurd, pentru că, deşi sînt împreună, şi dau astfel senzaţia vieţii (umbrele sînt o dovadă în acest sens), fiecare dintre eroi trăieşte o altă lume. Asta şi ca o dovadă a faptului că în tablou condiţia realului e decupată esenţial. Oricum, ultima treime a tabloului, căreia prozatorul îi dedică nu mai mult de cîteva rînduri, e aceea care poartă greutatea de semnificaţie a întregului. Iată: „Aici, un bărbat stă aşezat pe un scaun. După ţinuta imobilă, ar putea fi un aristocrat. Cel mai smintit dintre marchizii acestui veac născoci paranoia critică. Bărbatul stă cu spatele şi la noi, şi la restul tabloului, refuzînd explicit totul, ca o presimţire nesănătoasă. Pentru că nimeni nu se aşază pe un scaun ca să privească la ceva ce nu e. Or, el se uită

BDD-B437-02 © 2014 Eikon
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 06:07:45 UTC)

exact la acest *nu e*, desluşind catastrofa într-atît încît paralizează. Ceea ce vede e perfect deschis şi el înţelege asta la prima căutătură". Da, acest bărbat, care e artistul însuşi şi cu care Dumitru Radu Popa, ca prozator al radiografierii nimicului, se identifică; acest bărbat, cu spatele către realitate, refuzînd deopotrivă lumea şi spectacolul propriei fiinţe oferite celorlalţi, preferînd golul absolut în locul aceluia care ia forma materiei şi a vanităţilor. Oricum, un bărbat cu conştiinţa excelenţei sale, marchiz smintit, salvat poate de viciul paranoiei critice, un viciu care înstrăinează şi, prin înstrăinare, vindecă. Mai nou – dovadă *Suspiciunile Sabrinei* –, golul acesta, care e viaţa însăşi, hrăneşte nu angoasa, ci fascinaţia. Şi nu numai fascinaţia textului – care se construieşte ca semnificaţie, nu ca anecdotă (a se vedea finalul caragialean din *Nelu patru mîini*) –, ci mai ales a lumii, ţesute din iluzii. Ca şi cum în *Suspiciunile Sabrinei* autorul însuşi ar coborî prin *fisură*, fără să aibă sentimentul terorii şi fără să fi suportat o convertirea stazică. Cel care cîndva era *autodistrugătorul* (salvat de scris, el nu salva şi lumea din juru-i), azi face din fragilitatea lui mijlocul unei explorări dincolo de bine şi de rău.

Oricum, nu despre ultimul Dumitru Radu Popa discutăm aici, ci despre primul, cel de dinainte de a pleca din ţară. Or, în cele două volume din anii '80, Dumitru Radu Popa trăia sub spectrul terorii. Cu un capăt înfipt în conjuncturile politice, cu celălalt sprijinindu-se chiar de fragilitatea fiinţei, ea, teroarea, dădea formă lumii şi sufletelor ei. La drept vorbind, despre Dumitru Radu Popa, cineva care ar „suferi" el însuşi de patologia analizei şi de semeţia sintezei ar trebui să scrie o carte. O carte despre cum nu mai e

BDD-B437-02 © 2014 Eikon
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 06:07:45 UTC)

cu putinţă cunoaşterea şi despre cum nu mai e posibil adevărul. În fond, proza lui Dumitru Radu Popa face morfologia aparenţei. Spaţiul gol lăsat de o scîndură lipsă dintr-un gard (scîndura cu care trei bătrîni ucid un intrus) a devenit pentru noul proprietar o poartă, loc al comunicării şi al trecerii. Iată „morala" fisurei şi teologia aparenţei. La drept vorbind, în surdină, ce-i *Skenzemon!*? Povestea unui geamantan, care se dovedise a fi gol, devenit în timp cu totul şi cu totul altceva. O realitate, aşadar, în permanentă schimbare care nu poate da seama decît despre ceea ce este tranzitoriu.

[„Convorbiri Literare", nr. 10, oct. 2004;
„Convorbiri Literare", nr. 1, ian. 2006]

BDD-B437-02 © 2014 Eikon
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-29 06:07:45 UTC)